

Janiec-Nyitrai, Agnieszka

Poprvé jsem slovensky četl, když mi bylo asi 8 let : Karel Čapek a Slovensko v zrcadle korespondence

In: *Literární historiografie a česko-slovenské vztahy*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2011, pp. 93-105

ISBN 978-80-7399-769-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134233>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

***Poprvé jsem slovensky četl, když mi bylo asi 8 let.*¹ Karel Čapek a Slovensko v zrcadle korespondence**

AGNIESZKA JANIEC-NYITRAI (NITRA)

Klíčová slova: Karel Čapek, česko-slovenské vztahy, meziváleční období, korespondence

Abstrakt:

Článek je věnován vztahu Karla Čapka ke Slovensku. Autorka analyzuje Čapkovu korespondenci týkající se česko-slovenských souvislostí v meziválečném období. Článek mapuje nejen vztah Karla Čapka ke slovenským otázkám, ale také jeho osobní styky s představiteli slovenské kultury a politiky. Přibližuje také působení Karla Čapka jako obhájce čechoslovakismu (např. dopisy adresované G. K. Chestertonovi).

Key words: Karel Čapek, Czech-Slovak relationships, interwar period, correspondence

Abstract:

The article is devoted to Karel Čapek's relationship to Slovakia. The author analyzes Čapek's correspondence relating to Czech-Slovak relations in the interwar period. The article surveys his attitude not only to Slovak literature and political issues, but also his personal contacts with representatives of Slovak cultural life. It also touches upon the activity of Karel Čapek as an advocate of Czechoslovakism (for example in his letters to G. K. Chesterton).

Vztah Karla Čapka ke Slovensku lze zkoumat v několika rovinách. Můžeme sledovat spisovatelovy cesty na Slovensko, které pravidelně podnikal od počátku 10. let 20. století. Byly bezprostředně spojeny s působením Čapkovy otce Antonína Čapka v Trenčianských Teplicích, kde pracoval od roku 1911 až do roku 1923 jako lékař. Tento biografický aspekt

¹ ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 24.

je podrobně analyzován v knihách V. Fišara *Bratři Čapkové a Slovensko*² (1990) a I. Velikého *Bratia Čapkovi na Slovensku*³ (2008). Tyto publikace zároveň přinášejí detailní zpracování dalšího hlediska – analýzu ohlasu díla Karla Čapka ve slovenském kontextu, včetně charakteristiky důležitějších divadelních inscenací Čapkových her.

Další možnost výzkumu poskytují motivy přítomné v autorových dílech, která jsou se Slovenskem bezprostředně spojena. Čapkova novinářská produkce zrcadlí autorův zájem o otázky týkající se slovenské kultury⁴, slovenské literatury⁵ nebo slovenského folkloru.⁶ Čapkovy cesty na Slovensko přinesly také řadu cestopisných črt a fejetonů, které vyšly v souboru *Obrázky z domova* (1953).⁷ Stopy Čapkovy fascinace slovenskou přírodou a folklorem najdeme také v jeho beletristické tvorbě: např. povídka *Balada o Juraji Čupovi* vychází přímo z reality, je přenesením dění ze Slovenska na Podkarpatskou Rus.⁸ Podobně tomu bylo i v případě románu *Hordubal* (1933), o čemž Čapek přímo píše v jednom z dopisů adresovaném Tomáši G. Masarykovi.⁹ Některá Čapkova díla, jako např. *Loupežník* (1920) byla dokončena během pobytů na Slovensku.¹⁰

² FIŠAR, Vlastimil: *Bratři Čapkové a Slovensko*. Bratislava, Správa kulturných zariadení MK SR 1990.

³ VELIKÝ, Ivo: *Bratia Čapkovi na Slovensku*. Bratislava, Kruh priateľov českej kultúry 2008.

⁴ Např. kratší recenze *Slovenská radost* věnovaná filmu Karla Plicky s etnografickou přesností zachycujícího lidový život na Slovensku. Srov. ČAPEK, Karel: *Slovenská radost*. Lidové noviny, 38, 1930, č. 135, s. 5, 15. 3.; knižně ČAPEK, Karel: *O umění a kultuře III*. Praha, Československý spisovatel 1986, s. 202.

⁵ Např. rozsáhlá recenze *O slovenské literatuře*, v níž Čapek analyzuje díla Mila Urbana *Živý bič* a *Hmly na úsvite*, Petra Jilemnického *Pole neorané* a Fraňa Kráľa *Cesta zarúbaná*, Srov. ČAPEK, Karel: *O slovenské literatuře*. Přítomnost, 12, 1935, č. 1, s. 4–6, 9. 1.; knižně ČAPEK, Karel: *O umění a kultuře III*. Praha, Československý spisovatel 1986, s. 625–632.

⁶ Např. článek *My a Slovensko*, kde Čapek apeluje na otevření se vůči slovenské kultuře a vyslovuje potřebu cest na Slovensko z důvodu poznávání slovenského lidu a tradic. Srov. ČAPEK, Karel: *My a Slovensko*. Pestrý týden, 6, 1931, č. 14, s. 19, 4. 4.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Československý spisovatel 1991, s. 511.

⁷ ČAPEK, Karel: *Obrázky z domova*. Praha, Československý spisovatel 1953.

⁸ ČAPEK, Karel: *Poznámky o tvorbě*. Praha, Československý spisovatel 1959.

⁹ „Dovoluju si Vám současně poslat svou selskou baladu *Hordubal*. Je to pro mne také trochu vyrovnání s tím, co mi říkalo Slovensko.“ In: ČAPEK, Karel: *Korespondence I*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 264.

¹⁰ Srov. POLÁKOVÁ, Jana: *Aktivity bratřů Čapkovic na Slovensku*. Knížnica, 3, 2002, č. 6, s. 288.

Důležitý je rovněž ohlas Čapkovy díla u slovenských spisovatelů a literárních vědců. Stačí zde vzpomenout třeba článek Laca Novomeského¹¹, který po Čapkově smrti, i přes komplikované politické poměry, na pozadí analýzy jeho děl poukázal na jejich přínos. Nelze se také nezmínit o průkopnické monografii *Človek proti skaze: Pokus o Karla Čapka*¹² (1963) z pera Alexandra Matušky, která byla v krátké době přeložena do češtiny. Tato kniha, jejíž široký esejistický záběr je spojen s pečlivou odbornou přípravou, upozorňuje na rozsáhlé souvislosti Čapkovy tvorby a patří dosud k nepřekonaným pracím. Vedle českých badatelů, jakými jsou F. Buriánek nebo J. Opelík, činí z Matušky jednoho z předních čapkologů.

Další oblast zkoumání Čapkovy vztahu ke Slovensku vychází z výzkumu Čapkovy korespondence. Ve slovenštině vyšly dva soubory dopisů Karla Čapka: *Tatranské listy Olge*¹³ (1990) a *Dôverné vyznania. Z listov Karla Čapka Olge Scheinpflugovej*¹⁴ (1990). Celá korespondence byla zpřístupněna ve dvoudílném souboru *Korespondence 1,2* (1993). Korespondence je důležitým pramenem k výzkumu spisovatelovy biografie, ale zároveň přináší obraz tehdejšího kulturního a společenského dění a mapuje Čapkovy vztahy s jednotlivými představiteli slovenského kulturního života. Doplněním dopisů je *Přijatá korespondence*¹⁵ (2000), která čítá 559 dochovaných psaní. Bohužel se většina přijaté korespondence nezachovala.

V tomto článku se zaměříme na analýzu Čapkových dopisů a psaní, která byla adresována Čapkovi a týkala se česko-slovenských vztahů. Vytvoří to jistý, i když, vzhledem k nedochování se mnoha dopisů, neúplný obraz Čapkovy vztahu ke Slovensku.

První zachovaný Čapkův dopis¹⁶, který se týká Slovenska, pochází z roku 1919 a jeho adresátem je Josef Rotnagl, který už před 1. světovou válkou, od roku 1906¹⁷, pracoval na posílení česko-slovenských vztahů.

¹¹ Srov. NOVOMESKÝ, Laco: *Vel'kost' a pochybnost'*. Elán, 9, 1938–1939, č. 4, s. 2–3.

¹² MATUŠKA, Alexander: *Človek proti skaze: Pokus o Karla Čapka*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1963.

¹³ ČAPEK, Karel: *Tatranské listy Olge*. Zost. L. Rusnáková. Poprad, Okr. Knižnica 1990.

¹⁴ ČAPEK, Karel: *Dôverné vyznania. Z listov Karla Čapka Olge Scheinpflugovej*. Zost. I. Veliký. Bratislava, Správa kultúrnych zariadení MK SR 1990.

¹⁵ ČAPEK, Karel: *Přijatá korespondenc*. Sest. M. Dandová – M. Chlíbačová. Praha, NLN 2000.

¹⁶ ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 383.

¹⁷ Srov. STEHLÍK, Michal: *Tři cesty ke Slovensku. Příspěvek k česko-slovenským vztahům 1896–1914*. Česko-slovenská historická ročenka, 2004,

Rotnágl v období 1. světové války byl předsedou Československé jednoty.¹⁸ Právě Československá jednota měla největší zásluhy na vývoji československé vzájemnosti před 1. světovou válkou a organizovala porady českých a slovenských představitelů, kteří postulovali úzkou spolupráci kulturní i politickou.¹⁹ Josef Rotnágl byl redaktorem *Knihy československé jednoty: památce našich mrtvých: Češi na Slovensku po převratu* (1925) a v meziválečném období svými publicistickými články vyjadřoval své zaujetí pro čechoslovakismus.²⁰ Karel Čapek se na něho obrátil s prosbou, aby svědčil u soudu vedeného s Čapkovým otcem, který údajně pomluvil jednoho z trenčianských advokátů: vyčítal mu maďarónství a odrodilství.²¹

S pobytem Čapkova otce na Slovensku je spojen také dopis, který Karel poslal o deset let později, 13. července roku 1929, a adresoval Františku Kaláčovi²², šéfredaktorovi revue *Průdy*, jenž také přispíval do Slovenského denníku. Dopis je reakcí na Kaláčův (nedochovaný) dopis, v němž Kaláč vyjadřuje svou upřímnou soustrast nad úmrtím Antonína Čapka.²³ Obsah Kaláčova dopisu lze rekonstruovat na základě Čapkovy odpovědi, která je zároveň jakýmsi shrnutím působení Čapkova otce na Slovensku.²⁴

s. 203.

¹⁸ Činnost Československé jednoty, založené v roce 1896, měla mnohé aspekty: jednalo se o rozšiřování českých knihoven, podporu slovenských studentů v Čechách a na Moravě, vydávání a podpora česko-slovenských publikací a další, srov. PELČÁKOVÁ, Dagmar: *Josef Rotnágl – organizátor česko-slovenské vzájemnosti*. In: *Osobnost v politické straně*, Olomouc, Vydavatelství Univerzity Palackého 2000, s. 388. Pozoruhodné souvislosti příčin vzniku Československé jednoty uvádí také Anna Zelenková: „Československá jednota vznikla (...) zo slovakofilskej iniciatívy univerzitných intelektuálov (...) a kruhov českej finančnej buržoázie, najmä predstaviteľov Živnobanky (J. Preiss, R. Pilát atd.), ktorá videla Slovensko ako geograficky blízky región na vývoz kapitálu, využitie nových pracovných síl a dostupných surovinových zdrojov.“ In: ZELENKOVÁ, Anna: *Medzi vzájomnosťou a nevzájomnosťou. Sondy do česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov*. Praha – Nitra: Slovanský ústav AV ČR – FF UKF 2009, s. 100.

¹⁹ PEKŇÍK, Miroslav: *T. G. Masaryk a slovenská politika pred vznikom Česko-Slovenska*. Studia Politica Slovaca, 2010, č. 1, s. 92.

²⁰ PELČÁKOVÁ, Dagmar: *Josef Rotnágl – organizátor česko-slovenské vzájemnosti*. In: *Osobnost v politické straně*. Olomouc, Vydavatelství Univerzity Palackého 2000, s. 386.

²¹ ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 383.

²² ČAPEK, Karel: *Korespondence 1*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 196.

²³ Antonín Čapek zemřel 4. července 1929.

Dalším dopisem, který se týká otázek Slovenska, je psaní V. Příbika²⁵ odeslané Čapkovi 2. května roku 1926. V. Příbík, který bydlel na Slovensku od roku 1918, poslal Čapkovi svou kurzivu věnovanou cestám po Slovensku a zveřejněnou ve Slovenském denníku. Příbík, vášnivý čtenář Čapkových děl, chtěl Čapka povzbudit, aby vydal *Slovenské listy*, sbírku cestopisů podobnou *Italským listům* (1923) nebo *Anglickým listům* (1924).

Čapek udržoval styky s významnými spisovateli své doby a prostřednictvím osobních kontaktů hájil zájmy mladé republiky, čehož svědectví najdeme v korespondenci s Gilbertem K. Chestertonem. Čapek se s britským spisovatelem seznámil během pobytu v Anglii v roce 1924. Obdivoval ho jako vynikajícího novináře, o čemž vypovídají tři zachované dopisy ze září a prosince 1924 a března 1925.²⁶ Čapek je také autorem kratší charakteristiky britského spisovatele, obohacené o vtipný obrázek, která byla zveřejněna v *Anglických listech*.²⁷ Mimořádně významný v kontextu Čapkova vztahu ke Slovensku je poslední dochovaný dopis z 20. prosince roku 1927, adresovaný právě Chestertonovi. Je polemikou s tvrzeními novináře D. Heathcota²⁸ obsaženými v článku *The Slovak Problem*, který vyšel v revue G.K's Weekly 17. prosince 1927. Čapkův dopis byl vytištěn v Chestertonově periodiku a 1. ledna 1928 vyšel také v Prager Presse.²⁹ Čapek rozhořčeně označuje Heathcotův text za křivé

²⁴ ČAPEK, Karel: *Korespondence I*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 196; „*Děkujeme Vám za účastná slova a za pěknou vzpomínku, kterou jste uchoval na našeho otce. Co na Slovensku dělal, konal jako hodný člověk a pozitivní Čech, skromně a samozřejmě jako svou povinnost. Tím víc nás těší, že ho je v dobrém a se cití vzpomínáno; bylo mu vždy zvláštní radostí, když shledával, že nesloužil dobrým věcem nadarmo.*“

²⁵ ČAPEK, Karel: *Přijatá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbcová. Praha, NLN 2000, s. 287.

²⁶ Srov. ČAPEK, Karel: *Korespondence I*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 178.

²⁷ ČAPEK, Karel: *Několik tváří*. In: ČAPEK, Karel: *Italské listy, Anglické listy, Výlet do Španěl, Obrázky z Holandska*. Praha, Československý spisovatel 1958, s. 135; „*To je pan G. K. Chesterton; nakreslil jsem ho letičiho, jednak proto, že jsem z něho mohl mít spíše jen letmý dojem, a pak pro jeho rajskou bujarost. Bohužel v té chvíli byl snad nějak stísněn situací trochu oficiální; mohl se jenom usmívat, ale jeho úsměv vydá za tři jiné. Kdybych mohl psát o jeho knížkách, o jeho poetické demokratičnosti, o jeho geniálním optimismu, byl by to nejveselejší z mých listů (...).*“

²⁸ Detailní informace, týkající se tohoto novináře poskytuje kniha BRADBROOKOVÁ, Bohuslava: *Karel Čapek. Hledání pravdy, poctivosti a pokory*. Praha, Academia 2006, s. 28.

²⁹ ČAPEK, Karel: *Brief an Herrn G. H. Chesterton*. Prager Presse, 8, 1928, č. 1, s. 3, 1. 1.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Českoslo-

svědectví a mystifikaci, nepřímo za výsledek promaďarské propagandy. Bod za bodem vyvrací výroky anglického novináře a uvádí protipříklady. Polemizuje s výrokem, že Češi a Slováci tvoří dva odlišné národy a výrazně se zastává ideje čechoslovakismu: „Češi a Slováci jsou jeden jediný národ s dvojitě málo odlišnou řečí – ve skutečnosti zdaleka ne tak odlišnou, jako je například dialekt bavorský a dolnoněmecký. Ideál politické a národní jednoty mezi Čechy a Slováky existoval po celá staletí. Hlavní zakladatelé československého státu, prezident Masaryk a zemřelý generál Štefánik, jsou sami Slováci.“³⁰ V Čapkových textech lze vidět rozhořčení z maďarských snah o revizi Trianonské mírové smlouvy a hluboké přesvědčení o nutnosti udržení dosavadních hranic Československa. Čapek popírá také obvinění z hospodářského vykořisťování Slovenska českou stranou a považuje to za nechutnou lež.³¹ Chesterton sice otiskl Čapkův článek, ale vzápětí zveřejnil Heathcotův protiútok, který pokračoval v námitkách proti uspořádání Československa.³² Pro Čapka byla celá situace velmi nepříjemná vzhledem k tomu, že měl k Chestertonovi citový vztah a jako spisovatele si ho vysoce cenil.³³ Tento dopis ukazuje Čapka jako mistra polemiky a obránce československé jednoty.

Čapek udržoval také blízké styky s dalším Britem Robertem Setonem-Watsonem (známým jako Scotus Viator), historikem a publicistou. Setonův zájem o slovenskou otázku sahá ještě do období před 1. světovou válkou, kdy vychází publikace *Racial problems in Hungary* (1908). V meziválečném období Seton publikoval dvě knihy pojednávající přímo o situaci na Slovensku: *The New Slovakia* (1924) a *Slovakia Then and Now* (1931). Svým dílem Scotus Viator výrazně přispěl k vytváření pozitivního obrazu Československa na Západě. Podnikl mnoho studijních a soukromých cest do Československa, během nichž se setkával s významnými představiteli politického a kulturního života. Jedním z nich byl právě Karel Čapek, kterého znal z Anglie. V červnu 1924 se s ním osobně setkal a Čapek byl dokonce hostem v jeho domě na ostrově Skye, což je zachyceno v kratším popisu v již zmiňovaných *Anglických listech*.³⁴ Rovněž je

venský spisovatel 1991, s. 215–218.

³⁰ ČAPEK, Karel: *Korespondence I*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 180.

³¹ Tamtéž, s. 182.

³² Srov. BRADBROOK, Bohuslava: *Karel Čapek. Hledání pravdy, poctivosti a pokory*. Praha, Academia 2006, s. 28.

³³ Srov. ŠTEMBERKOVÁ, Marie: *Karel Čapek a Gilbert Keith Chesterton*. Zpravodaj Společnosti bratří Čapků, 1966, č. 35, s. 29.

³⁴ ČAPEK, Karel: *Několik tváří*. In: ČAPEK, Karel: *Italské listy, Anglické listy, Výlet do Španěl, Obrázky z Holandska*. Praha, Československý spisovatel

dochován jeden dopis Setona-Watsona z 23. března roku 1928 pojednávající o plánech vydání populárně naučné knihy o Československu, do níž by jistou část měl napsat právě Karel Čapek. Seton-Watson si velmi dobře uvědomoval přitažlivost Čapkova jména jako autora *Anglických listů*, které vyvolaly velký zájem ze strany čtenářů.³⁵ Dopis přináší také zprávu o plánovaném setkání britského publicisty a Karla Čapka. Z Čapkovy odeslané korespondence se zachovaly tři dopisy³⁶, z nichž poslední z 11. července 1928 je odpovědí na Setonovu prosbu o zaslání článku. Čapek napsal text, který vyšel v časopisu *The Slavonic (and East European) Revue* s názvem *A representative Czech Antonín Švehla*.³⁷

Rok 1929 přináší dopis od Milana Hodži³⁸, v němž slovenský politik děkuje za knihu *Hovory s TGM*. Tato kniha udělala na vůdčí osobnosti slovenské agrární strany velký dojem. Hodža nazývá Čapka mistrem a zdůrazňuje klady publikace: „*Myslel jsem, že to bude asi jako důkladná*

1958, s. 133; „*To je pan Seton Watson čili Scotus Viator; znáte jej všichni, neboť bojoval s námi jako archanděl Gabriel. Má dům na ostrově Skye, píše historii Srbů a večer hraje na pianolu u krbu s hořící rašelinou; (...) jemný a váhavý člověk daleko subtilnější tváře, než bys čekal u tohoto přísného a spravedlivého skotského poutníka.*“

³⁵ Seton-Watson psal: „*Okolnost, že jste autorem Anglických listů, by jistě vyvolala zájem čtenářů a napomohla by popularitě knihy, byl by to také důvod k posílení dobrých vztahů a k rozšíření znalosti o Vaší zemi u nás.*“ In: ČAPEK, Karel: *Přijátá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbcová. Praha, NLN 2000, s. 313.

³⁶ První dva se týkají Čapkova pobytu v Anglii, Čapek nedostal na ně odpověď, což ho nepříjemně překvapilo, jak píše svému příteli a tovaryšovi na cestách po Anglii, Otakarovi Vočadlovi 14. 11. 1924: „*Můj dojem z Anglie je silně pokažen tím, že Wells mi vůbec neodpověděl na dva dopisy a knížku, Seton-Watson na dva dopisy a knížku; ovšem víckrát už psát nebudu.*“ In: ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 345.

³⁷ ČAPEK, Karel: *A representative Czech Antonín Švehla*. *The Slavonic (and East European) Review*, 7, 1928/29, č. 20, s. 268–271. Tento článek vyšel pak v únoru 1929 v Lidových novinách jako *Představitel Čechů Antonín Švehla*, srov. ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 387; ČAPEK, Karel: *Přijátá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbcová. Praha, NLN 2000, s. 480. Důvody zvolení Švehlu za téma svého článku najdeme v dopise Otakarovi Vočadlovi, v němž se Čapek na něho obrací s prosbou o přeložení textu do angličtiny a mimo jiné píše: „*Myslím, že Švehla je v Anglii méně znám, než zasluhuje.*“ In: ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 361–362.

³⁸ ČAPEK, Karel: *Přijátá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbcová. Praha, NLN 2000, s. 131.

„*umělecká fotografie*“, *ale je to skoro jako originál*.³⁹ V podobném duchu je napsán krátký dopis s poděkováním za *První partu* z 2. listopadu roku 1937.⁴⁰ Bohužel se nedochoval žádný dopis Karla Čapka adresovaný Hodžovi. Nicméně v tomto kontextu je třeba zmínit Čapkův entrefilet z roku 1935 *Hodžova slovenčina*⁴¹, v němž popisuje v dojemné slovenštině přednesenou informaci o abdikaci prezidenta Masaryka, kterou občanům Československa sdělil předseda vlády Hodža v rozhlasovém projevu.⁴² Čapek zdůrazňuje svou lásku ke slovenštině, kterou nazývá *sesterským nářečím* a její rovnocennost s češtinou.

Z roku 1931 se zachoval dopis slovenského kritika a literárního vědce Štefana Krčméryho⁴³, datovaný na 3. října, který je stručnou reakcí na Čapkův článek *Co s Martinem?*⁴⁴, jenž byl zveřejněn stejný den v Lidových novinách. V tomto textu se Čapek staví kriticky vůči organizátorům slavnosti na počest odhalení náhrobku Svetozára Hurbana Vajanského na místním hřbitově, kdy místní pořadatelé nepozvali ani představitele bratislavské univerzity, ani zástupce české literární obce. Zároveň však vyzdvihuje slovenskou tradici, kterou se může pochlubit Turčiansky Svätý Martin: „*Bratislava už svou polohou je cosi jako československá a středoevropská Ženeva; Martin zavřený v horském klinu Turčianské zahrádky, přirozený střed nejčistších slovenských oblastí, Oravy, Trenčína, Nitrianska a Liptova, se zdá předurčen k tomu, aby zůstal strážcem svébytných národních hodnot slovenských*.“⁴⁵ Krčméry považuje Čapkův článek za zajímavý, což v dopisu zdůrazňuje, a zároveň posílá Čapkovi dvě knihy slovenských autorů.⁴⁶

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ G [= ČAPEK, Karel]: *Hodžova slovenčina*. Lidové noviny, 43, 1935, č. 628, s. 3, 16. 12.

⁴² „*Obsah slov, která jsme slyšeli, byl příliš vážný, než abychom dávali pozor na hlas a přednes; ale byli jsme přece jen překvapeni a okouzleni, když po několika větách předseda vlády překlouzl z češtiny do své rodné slovenčiny. A hned to znělo důvěrněji a dojatěji; ne smutek, ale smútok zachvíval hlasem šéfa vlády, když zvěštoval všem občanům rezignaci Tomáše Garrigua Masaryka na úřad prezidentský*.“ In: G [= ČAPEK, Karel]: *Hodžova slovenčina*. Lidové noviny, 43, 1935, č. 628, s. 3, 16. 12.

⁴³ ČAPEK, Karel: *Přijatá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlubicová. Praha, NLN 2000, s. 163.

⁴⁴ ČAPEK, Karel: *Co s Martinem?* Lidové noviny, 39, 1931, č. 494, s. 2, 3. 10.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Martina Kukučina *Dom v stráni* a Ladislava Nádaši Jégého *Adama Šangalu*.

Jméno Štefana Krčméryho se v nepříjemné spojitosti objevuje v dopise Karla Čapka z 24. listopadu roku 1932 Františku Rozsíválovi.⁴⁷ Františka Rozsívála, ředitele obchodní školy v Dolním Kubíně, Čapek osobně znal od roku 1930. Rozsívál pravidelně trávil prázdniny na Oravě spolu s rodinou Josefa Čapka a měl tak možnost setkávat se také s mladším z obou bratří.⁴⁸ Čapek ve svém dopise ostře vystupuje proti námitkám ze strany oravské inteligence a zdůrazňuje své zaujetí pro slovenskou kulturu: „*Že jsem nečetl ani jedné slovenské knihy? (...) poprvé jsem slovensky četl, když mi bylo asi osm let; byly to slovenské pohádky Boženy Němcové. Doufám, že znám Kukučina, Kraska a dnešní básníky o něco lépe než le-daskdo v Kubíně; (...) Prý to o mně roznáší chudák dr. Krčméry, že jsem dosud nic slovenského nečetl; na něho se nemohu zlobit, to přičítám jeho neklidnému stavu, ale divím se jiným, kteří se baví takovými hloupostmi.*“⁴⁹ Čapek nepovažuje Slovensko za cizinu, zdůrazňuje, že se cítí na Slovensku jako doma a vytvořil si k němu blízký vztah. Odvolává se také na svůj článek *Orava*⁵⁰, zveřejněný v Lidových novinách v roce 1930, který je oslavou přírodních krás tohoto regionu a zrcadlí Čapkovo skutečné zaujetí a zájem o folklor, lid a tradice. Čapek se cítil hluboce urážen tím, že je mu vyčítán nezáměr o slovenskou problematiku.

Karel Čapek jako zakladatel českého PEN Klubu byl také žádán o to, aby svou prestiž využil pro zlepšení vzájemných vztahů česko-slovensko-maďarsko-německých. Příkladem může být dopis Desidera Győry z 1. ledna roku 1934.⁵¹ Dezső Győry v roce 1926 založil časopis Prágai Magyar Hírlap, který však nemohl z politických důvodů vycházet. V letech 1934–1938 byl redaktorem bratislavského Magyar Ujság a působil také jako spisovatel a básník. Ve svém dopise se obrací na Čapka s prosbou o iniciaci setkání českých, slovenských, maďarských a německých spisovatelů v rámci československého PEN Klubu, což by umožnilo zlepšení vzájemných kontaktů. Győry se odvolává na Čapkův článek⁵², postulující kulturní sblížení všech intelektuálů z Československa, v němž Čapek zdůrazňuje:

⁴⁷ ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 24; tento dopis byl otištěn v časopisu *Orava*, 4, 1932, č. 23, s. 2, 25, 12.

⁴⁸ Syn Františka Rozsívála, herec Jaroslav Rozsívál líčí svá setkání s Karlem Čapkem; ROZSÍVAL, Jaroslav: *Oravské vzpomínky*. Bratislava, Osvetový ústav 1970, s. 18–22.

⁴⁹ ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 24.

⁵⁰ ČAPEK, Karel: *Orava*. Lidové noviny, 38, 1930, č. 542, s. 1, 26, 10.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Československý spisovatel 1991, s. 474–484.

⁵¹ ČAPEK, Karel: *Přijatá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbová. Praha, NLN 2000, s. 123–125.

„Dobrá vůle intelektuální: to není jenom tolerance nebo jakási blahovůle; to je úsilí rozuměti těm druhým.“⁵³ Bohužel se nedochovala Čapkova odpověď a pravděpodobně nedošlo ani k setkání, které maďarský novinář navrhoval.⁵⁴ Tento dopis měl však jisté následky, jelikož v roce 1938 Čapek nabídl československému PEN Klubu přijetí několika maďarských spisovatelů z početné maďarské menšiny žijící na území Československa.⁵⁵

Ve spojitosti s fungováním PEN klubu se dochoval další dopis Karla Čapka ze 4. října roku 1935⁵⁶, adresovaný středoškolskému profesoru Josefu Jiráskovi, v němž Čapek, zřejmě na podnět Jiráska (původní dopis není k dispozici), slíbil předložit na zasedání československého PEN Klubu návrh na sblížení se českých a slovenských spisovatelů. Čapek se v zrcadle těchto dopisů jeví jako vlivná osobnost česko-slovenského kulturního života.

Čapkova přijatá a odeslaná korespondence nabízí mnohovrstevný obraz Čapkova vztahu ke Slovensku: ke slovenské literatuře, folkloru, přírodě a k slovenskému jazyku. Přirozeně zrcadlí také působení Čapkova otce na Slovensku. Čapek se jeví jako obhájce česko-slovenské jednoty a kulturní osobnost, která na poli politickém hájila ideje čechoslovakismu, využívaje přitom svou mezinárodní prestiž (dopis G. H. Chestertonovi, osobní známost s R. Setonem-Watsonem). Korespondence, vedle novinových článků, je přímým svědectvím Čapkova zájmu o slovenské otázky a ukazuje Čapkovu osobnost v novém světle.

Primární literatura

ČAPEK, Karel [podepsáno G]: *Hodžova slovenčina*. Lidové noviny, 43, 1935, č. 628, s. 3, 16. 12.

ČAPEK, Karel: *A representative Czech Antonín Švehla*. The Slavonic (and East European) Review, 7, 1928/29, č. 20, s. 268–271.

⁵² ČAPEK, Karel: *Na zemi pokoj lidem dobré vůle. Ve světě kulturním*. Lidové noviny, 41, 1933, č. 644, s. 3–4, 24. 12.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ ČAPEK, Karel: *Přijatá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlívková. Praha, NLN 2000, s. 448.

⁵⁵ Srov. DOBOSSY, László: *Čapek és Magyarok*. Világirodalmi Figyelő, 1961, č. 1, s. 140.

⁵⁶ ČAPEK, Karel: *Korespondence 1*. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 193.

- ČAPEK, Karel: *Brief an Herrn G. H. Chesterton*. Prager Presse, 8, 1928, č. 1, s. 3, 1. 1.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Československý spisovatel 1991, s. 215–218.
- ČAPEK, Karel: *Co s Martinem?* Lidové noviny, 39, 1931, č. 494, s. 2, 3. 10.
- ČAPEK, Karel: *Dôverné vyznania. Z listov Karla Čapka Olge Scheinpflugovej*. Zost. I. Veliký. Bratislava, Správa kultúrnych zariadení MK SR 1990. 43 s.
- ČAPEK, Karel: *Korespondence 1*. Praha, Československý spisovatel 1993. 552 s.
- ČAPEK, Karel: *Korespondence 2*. Praha, Československý spisovatel 1993. 518 s.
- ČAPEK, Karel: *My a Slovensko*. Pestrý týden, 6, 1931, č. 14, s. 19, 4. 4.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Československý spisovatel 1991, s. 511.
- ČAPEK, Karel: Na zemi pokoj lidem dobré vůle. Ve světě kulturním. Lidové noviny, 41, 1933, č. 644, s. 3–4, 24. 12.
- ČAPEK, Karel: *Několik tváří*. In: ČAPEK, Karel: *Italské listy, Anglické listy, Výlet do Španěl, Obrázky z Holandska*. Praha, Československý spisovatel 1958, s. 133–137.
- ČAPEK, Karel: *O slovenské literatuře*. Přítomnost, 12, 1935, č. 1, s. 4–6, 9. 1.; knižně ČAPEK, Karel: *O umění a kultuře III*. Praha, Československý spisovatel 1986, s. 625–632.
- ČAPEK, Karel: *Obrázky z domova*. Praha, Československý spisovatel 1953. 131 s.
- ČAPEK, Karel: Orava. Lidové noviny, 38, 1930, č. 542, s. 1, 26. 10.; knižně ČAPEK, Karel: *Od člověka k člověku II*. Praha, Československý spisovatel 1991, s. 474–484.
- ČAPEK, Karel: *Poznámky o tvorbě*. Praha, Československý spisovatel 1959. 145 s.
- ČAPEK, Karel: *Přijátá korespondence*. Sest. M. Dandová – M. Chlěbcová. Praha, NLN 2000. 497 s.

ČAPEK, Karel: *Slovenská radost*. Lidové noviny, 38, 1930, č. 135, s. 5, 15. 3.; knižně ČAPEK, Karel: *O umění a kultuře III*. Praha, Československý spisovatel 1986, s. 202.

ČAPEK, Karel: *Tatranské listy Olge*. Zost. Ľ. Rusnáková. Poprad, Okr. knižnica, 1990. 58 s.

Sekundární literatura

BRADBROOK, Bohuslava: *Karel Čapek. Hledání pravdy, poctivosti a pokory*. Praha, Academia 2006. 294 s.

DOBOSSY, László: *Čapek és Magyarok*. Világirodalmi Figyelő, 1961, č. 1, s. 140–142.

FIŠAR, Vlastimil: *Bratři Čapkovi a Slovensko*. Bratislava, Správa kultúrnych zariadení MK SR 1990. 52 s.

MATUŠKA, Alexander: *Človek proti skaze: Pokus o Karla Čapka*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1963. 382 s.

NOVOMESKÝ, Laco: *Veľkosť a pochybnosť*. Elán, 9, 1938–1939, č. 4, s. 2–3.

PELČÁKOVÁ, Dagmar: *Josef Rotnagl – organizátor česko-slovenskej vzájemnosti*. In: *Osobnosť v politickej strane*. Olomouc, Vydavateľství Univerzity Palackého 2000, s. 380–391.

POLÁKOVÁ, Jana: *Aktivity bratrov Čapkovcov na Slovensku*. Knižnica, 3, 2002, č. 6, s. 288.

PEKNÍK, Miroslav: *T. G. Masaryk a slovenská politika pred vznikom Česko-Slovenska*. Studia Politica Slovaca, 2010, č. 1, s. 87–100.

ROZSÍVAL, Jaroslav: *Oravské vzpomínky*. Bratislava, Osvetový ústav 1970. 25 s.

STEHLÍK, Michal: *Tři cesty ke Slovensku. Příspěvek k česko-slovenským vztahům 1896–1914*. In: *Česko-slovenská historická ročenka*, 2004, s. 195–208.

ŠTEMBERKOVÁ, Marie: *Karel Čapek a Gilbert Keith Chesterton*. Zpravodaj Společnosti bratří Čapků, 1996, č. 35, s. 20–30.

ZELENKOVÁ, Anna: *Medzi vzájomnosťou a nevzájomnosťou. Sondy do česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov*. Praha – Nitra, Slovenský ústav AV ČR – FF UKF 2009. 378 s.

VELIKÝ, Ivo: *Bratia Čapkovi na Slovensku*. Bratislava, Kruh priateľov českej kultúry 2008. 127 s.

